

Воробйова Т., Смалько Л. Назви художніх творів та заголовки як перекладацька проблема (на матеріалах англomовної художньої літератури у перекладах українською) // Лінгвостилістичні студії. 2018. Вип. 8. С. 140–151.

Vorobiova T., Smalko L. The Book Titles as a Translation Problem (Case Study of the English Fiction Titles in the Ukrainian Translations) // Lingvostilistični studii. 2018. Iss. 8. P. 140–151.

УДК 811.161.2'373:821.161.2-6.09

НАЗВИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ТА ЗАГОЛОВКИ ЯК ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ПРОБЛЕМА (НА МАТЕРІАЛАХ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЮ)

Тетяна Воробйова, Людмила Смалько

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Предметом наукового дослідження у статті є креативні перекладацькі стратегії в перекладах назв художніх творів і заголовків. У центрі уваги взаємозв'язок таких аспектів, як креативність, свобода і правильність перекладу у процесі передачі конотативної і національно-культурної семантики заголовка. Детально проаналізовані сучасні наукові студії в галузі вітчизняного і зарубіжного перекладознавства. Дослідження здійснено на матеріалі англomовної художньої літератури в перекладах українською.

Ключові слова: назва художнього твору, заголовок, креативний переклад, свобода перекладу, правильність і точність перекладу.

Вступ. Захоплюючись новою цікавою книгою або читаючи в Інтернеті актуальну статтю, перекладену з іноземної мови, мало хто думає про людину, яка подбала про цю насолоду для нас – про перекладача. А насправді саме він виконав досить складну, чорнову підготовчу роботу, щоб читачі мови перекладу, могли захоплюватися геніальними творами чи досягненнями. П. Ньюмарк, англійський професор, один із засновників перекладознавства як академічної науки, надзвичайно яскраво схарактеризував роль перекладача: «Перекладач, як і свідок перед судом, має підняти свою праву руку і дати клятву «говорити правду, тільки правду і нічого, окрім правди» [11]. Немає творчості без важкої підготовчої роботи. У цьому контексті варто згадати ще одну відому метафору, що характеризує роботу перекладача, на позначення якої А. Паттисон використовує свою індивідуальну авторську лексему «*wordsmith*», утворену за аналогією до англійського *blacksmith* (коваль) або *silversmith* (майстер-ювелір) [14]. Через відсутність українського еквівалента перекладу, з огляду на відмінності словотвірних лексем мови оригіналу і мови перекладу, уже сам цей авторський неологізм є проблемним для перекладу, що вимагає певного креативного підходу до розв'язання окресленої проблеми. Запропонований нами варіант може бути, наприклад, «словесних справ майстер». На нашу думку, цей образний еквівалент досить влучний.

Особливо, коли це стосується перекладів заголовка чи назви художнього твору. Саме на цій складній перекладацькій проблемі й зосередимо увагу в цьому дослідженні.

Практика перекладу заголовків або назв творів характеризується різноманіттям стратегій і підходів, починаючи від буквального перекладу, тобто точної передачі семантичного змісту назви джерела, до створення абсолютно нових назв у мові перекладу, які інколи абсолютно не пов'язані з їх назвами в оригіналі. Деякі лінгвісти навіть заперечують саме слово *переклад* в контексті перекладу заголовків, посиляючись на особливості операційних дій перекладацького процесу, а говорять про *адаптацію* (Jiménez Serrano), *транспозицію* (Bucaria) або *заміщення* (Malingret) [16]. Важливість ролі заголовка літературного твору важко переоцінити, адже він постає, за влучним визначенням В. Кухаренко, «актуалізатором практично всіх текстових категорій, серед яких категорія інформативності, модальності, перспекції, ретроспекції, прагматичності та ін» [3, с. 105–108].

Протягом останніх років теоретичне переосмислення складного і багатогранного явища перекладу значно просунулося, особливо в сфері лінгвістичних механізмів. Дисертації та численні статті висвітлюють загальні та особливі питання перекладу. Сучасні дослідження із психолінгвістики та теорії перекладу заклали основи нових підходів до інтерпретації перекладацького процесу, який сьогодні розглядається як цілісне явище, що поєднує теретичні знання, практику та креативність. З погляду основних напрямків сучасних перекладацьких досліджень, креативність, насамперед, є не тільки основою всієї професійної діяльності перекладача, а й його головним привілеєм.

Дві основні теорії, що використовуються в цій роботі для розв'язання завдань дослідження – це теорія перекладу назви тексту/заголовка П. Ньюмарка [12, с. 56] і теорія конотативного значення, запропонована Найдою і Табером [13, с. 92–93]. П. Ньюмарк стверджував, що перекладена назва «повинна мати лише певне відношення до оригіналу і тільки для ідентифікації твору», але вона також повинна «звучати насамперед привабливо, натякаючи, наводячи на думку чи певні асоціації» потенційних читачів [12, с. 56].

Питання креативності в перекладі активно обговорювали теоретики в галузі теорії і практики перекладу, а його різноманітні аспекти були предметом численних публікацій як українських, так і зарубіжних лінгвістів: Н. Дячук, П. Грабовський, Р. Зорівчак, Г. Кочур, О. Ребрій, Г. Ніска, Ю. Найда, П. Ньюмарк, А. Патісон та інші. Проблема розмежування понять творчість/креативність та переклад, взаємозв'язок між ними, рівень свободи у перекладі та його правильність досліджуються з опорою на великий теоретичний та емпіричний досвід, особливо в галузі психології та суміжних областях, наприклад, теорії прийняття рішень. Недавній «креативний поворот» у перекладацьких дослідженнях спонукає нас знову і знову переглядати концепцію перекладу. Нові підходи навіть призвели до

появи нових термінів. Один із них варто розглянути в межах теоретичного підґрунтя цього дослідження. Це дещо складний термін – *transcreation* (від *англ* translation + creation, тобто переклад + креативність). Цей термін утворився шляхом злиття двох термінів і вживається для позначення творчого процесу в перекладі. В основному його використовували в маркетингових і рекламних сферах, оскільки саме тут передбачається пошук мовних засобів перенесення культурного та емоційного змісту в іншу цільову культуру. Запропонована дефініція процесу відтворення вихідного тексту у перекладеній найкраще розкриває сутність і місце креативності у перекладі. На думку П. Ньюмарка, творчість у перекладі – завжди спроба перекладача побачити авторський намір поза його словами і передати це читачеві мовою перекладу. Можна з упевненістю стверджувати, що будь-яка робота з перекладу – це «транскреація», оскільки хороший переклад завжди повинен відтворити усі аспекти вихідного тексту: повідомлення загалом, стиль, образи та емоції, які він викликає, і його культурний бекграунд. Це, поза сумнівом, вимагає від перекладача неймовірних інтелектуальних та креативних зусиль. Крім творчого компонента, перекладач повинен також мати відмінні знання як вихідної (мови оригіналу), так і цільової мови, глибокі знання культурних особливостей. За концепцією А. Швейцера, креативність перекладача має індивідуальний і градаційний характер [6]. Креативність індивідуальна, тому що вона тісно пов'язана з особистістю перекладача, його життєвим досвідом, професійною компетентністю (мовною, перекладацькою, енциклопедичною). Креативність відрізняється також і певною градацією, тому що сам текст може створювати таку мовну ситуацію, коли переклад вимагає від перекладача відмовитися від словникового еквівалента й запропонувати власний варіант. Це вже безпосередньо пов'язане з особливостями тексту [6, с. 87]. Незважаючи на те, що значна кількість досліджень присвячена проблемі творчості у перекладі, було зроблено мало спроб дослідити тонкощі проблем перекладу в контексті взаємодії креативності, свободи і відповідності мові оригіналу у перекладі. Прикладами можуть слугувати авторські неологізми, які часто визначають як okazіоналізми, назви літературних творів, рекламних текстів, деякі елементи стилю автора тощо. Вони є справжніми викликами для перекладача. У перекладі цих та інших лінгвістичних явищ стратегія креативності неминуча і єдино прийнятна для точності перекладу. Логічно виникає запитання: на якому етапі перекладу або в який момент процесу перекладач має стати креативним. Не менш важливо визначити, який ступінь свободи перекладу виправданий як такий, що забезпечує правильність перекладу тексту оригіналу; який вигляд мав би текст перекладу без креативних елементів. Це ті питання, що на них хочемо знайти відповіді в цьому дослідженні.

Мета дослідження – встановлення взаємодії таких перекладацьких стратегій, як свобода перекладу, креативність і відповідність оригіналу в процесі перекладу назв художніх творів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Розпочинаючи будь-яке дослідження, потрібно чітко визначити категорійний апарат і обґрунтувати сутність основних концепцій і понять, пов'язаних із предметом дослідження. У нашому випадку це перекладацька креативність, свобода у перекладі, вільний переклад, правильність і точність перекладу та їх процесуально-функціональна взаємодія.

Процес перекладу за своєю суттю передбачає вибір, який не можна визначити сукупністю певних правил. Перекладачі знають, що навіть відтворення «фактичних» текстів вимагає певних елементів творчості. Як художник використовує кольори, змішуючи їх для реалізації свого задуму-концепції, так і перекладач використовує мовні засоби для виконання своєї роботи, досягаючи такого ж впливу на читачів цільової мови, як і авторський текст [4].

Переклад завжди є процесом розв'язання цілого спектра проблем. Із погляду цієї концепції можна говорити про тісний взаємозв'язок між перекладом і креативністю, оскільки з'ясування проблем, пошук кращого варіанта серед альтернатив є основними характеристиками креативності, яка визначається переважно умінням бачити незвичайні зв'язки. Процес креативного перекладу часто передбачає виявлення проблеми, вивчення декількох опцій і ризик обрання найкращого варіанта. Творчість вкрай необхідна для запобігання лінгвістичних і текстових інтерференцій вихідної мови.

За межами теорії перекладу креативність завжди була предметом широкого кола теоретичних досліджень, особливо в психології та суміжних галузях. Для цієї роботи концептуально важливий – опис креативного мислення, запропонований Г. Валласом. Креативне мислення він розглядає як найважливіший компонент творчості, що включає такі етапи: 1) підготовка: перший етап у процесі, на якому досліджують проблему, тобто відбувається накопичення знань про проблему, яку розглядають (збираєть і систематизуєть інформацію з пам'яті та інших джерел); 2) інкубація: фаза спокою, де проблему тимчасово відкладаєть, якщо рішення не знайдене відразу, «виношують», іншими словами, відбувається підсвідома розумова діяльність; 3) осяяння: етап, коли ідея приходить як «спалах» або «клік», як кульмінація успішного поєднання різних асоціацій (з'являється рішення); 4) верифікація: етап, на якому перевіряються альтернативні варіанти, а також їх корисність або адекватність [17]. Отже, переклад можна тлумачити як креативну діяльність. У 1995 році журнал FIT «Babel» опублікував статтю під назвою «Das Wesen des Übersetzens ist kreativ» («Сутність перекладу – це його креативність») [8]. Автор статті G. Gui стверджує, що процес пошуку

відповідника в цільовій мові для слова або фрази з мови оригіналу найчастіше є творчим. Не існує єдиного визначення поняття перекладацької креативності. За словами У. Уілса, переклад є так званою «рекреативною мовною діяльністю. Переклад ніколи не є *creatio ex nihilo*, а є контекстно прив'язаним відтворенням вихідного тексту» [8]. На його переконання, «перекладацька креативність як прояв поведінки перекладача існує, і вона, як і будь-який інший тип творчості, є динамічним поняттям. Динамічний аспект перекладацької творчості виявляється не в оригінальному творенні тексту перекладу, а в умінні розвиватися в паралельній конфронтації з вихідним текстом і цільовим кодом, стратегіями декодування і кодування» [8].

Яскравим підтвердженням згаданої концепції може слугувати, наприклад, множинність перекладів знаменитого вигуку ворона «NEVERMORE» (*ніколи більше*) у поемі Е. По «Raven» («Крук»), яка спричинила справжній «головний біль» для перекладачів цього твору українською та й російською мовами. Проблема в тому, що автор використовує цей вигук у поемі як стилістичний засіб алітерації, адже вимова звука [r] англійською дуже нагадує каркання. Вигук ворона «Nevermore» насичений важливим семантичним, символічним та звуковим смислом. У багатьох перекладах відтворення цього вигуку було дуже складним і різні автори перекладали його по-різному – від збереження безпосередньо семантичного значення англійського слова «Nevermore» у перекладі, пошуку прямого українського словникового відповідника або добираючи слова зі схожим смисловим, семантичним і звуковим навантаженням. Так П. Грабовський відтворив цей вигук словом «ніколи», С. Гординський «не жди», Г. Гордасевич «вже повік», Г. Кочур «не вернуть». На думку критиків, найвдаліший переклад А. Онишка, який запропонував аналог цього слова як «дарма», що подібний за семантикою до англійського та є звуково наближеним до оригіналу. Переклад А. Онишка, на нашу думку, краще за інші варіанти відтворив символізм та звукову композицію з дотриманням змісту англійського відповідника.

Наступним важливим об'єктом цього дослідження є взаємодія креативності перекладу зі свободою перекладу та відповідністю до оригіналу. У зв'язку з цим аналіз перекладу за критеріями «точність» і «правильність» буде логічним кроком. Критичне вивчення наявних досліджень з теорії перекладу дає підстави стверджувати, що правильність – це художність, якість, а точність – збереження обсягу, форми тощо. Проте, на думку відомого літературознавця А. Ткаченка, такий критерій часом служить самовиправданням для прихильників досить вільного поводження з оригіналом у їхній полеміці проти «буквалістів».

Правильність і свободу перекладу традиційно розглядають як конфліктуєчі між собою поняття в тлумаченні В. Бенджаміна. З іншого боку, коли розглядати їх у контексті ефективності та точності перекладу, поняття свободи, креативності та точності тісно переплетені, оскільки творчість у перекладі визначається більшістю дослідників цієї проблеми

як діяльність, яка базується на процесі вирішення проблем, що передбачає дивергентне мислення (здатність генерувати творчі ідеї шляхом вивчення багатьох можливих рішень). Вільний переклад передбачає певний ступінь свободи перекладача у виборі лінгвістичних та стилістичних засобів цільової мови для досягнення правильності передачі концептів оригіналу. Найголовніше – це обрати форму, яка найкраще відповідає контексту. Популярна максима-афоризм стверджує: хороший переклад повинен бути настільки грамотним, як це тільки можливо, і настільки вільним, як це необхідно.

Розглянемо детальніше креативні стратегії в тих царинах перекладу, які вимагають високого рівня креативності і теоретико-практичної компетентності перекладачів. Це насамперед стосується перекладу заголовків.

Переклад заголовка вимагає певних креативних зусиль від перекладача, першочерговим завданням якого, крім збереження функцій заголовка (ономасіологічної, означальної, номінативної, прогнозувальної, орієнтувальної), виступає повноцінне відтворення його концепту. Визначення первинної концептуальної інформації, закладеної в заголовку, – важливе перекладацьке завдання, оскільки від ступеня адекватності їх відтворення залежить правильність побудови читацької проекції як елемента цілісної рецепції твору. Практика перекладу назви творів характеризується різноманіттям стратегій і підходів, починаючи від буквального перекладу, тобто точної передачі семантичного змісту назви джерела, до створення абсолютно нових назв у мові перекладу, які інколи абсолютно не пов'язані з їх назвами в оригіналі, тобто вільного перекладу. Залежно від наявності в заголовку вихідного тексту прихованих образно-семіотичних можливостей виділяють три типи заголовків: *заголовки-індикатори*, *заголовки-образи* та *заголовки-символи*, від ступеня образності яких залежить і адекватність їх перекладу [1].

Відповідно в центрі уваги нашого дослідження є заголовки-образи та заголовки-символи, бо саме вони найбільш ілюстративні в перекладацькій креативній діяльності. У цьому типі заголовків вербалізується переносне, концептуальне значення лексем, які можуть набувати алегоричної та метафоричної образності, а їхній асоціативно-образний ряд є яскраво вираженим. Досить часто до назви художнього твору входить реалія, яка вимагає фонових знань, бо поруч із денотативною семантикою вона наповнена і конотативною, зокрема національно-культурною.

Теоретичні положення перекладацької стратегії, що базується на переплетенні креативності, свободи і відповідності вихідному тексту, підсилено аналізом перекладів назв творів англomовної літератури, широко відомих читацькій аудиторії.

Розглянемо механізм творчого процесу перекладача на прикладі твору Дж. Селінджера *The Catcher in the Rye*. Назва цього роману – це фраза з вірша Р. Бернса «Comin 'Thro the Rye», що набуває символічного значення

для головних героїв твору, які прагнуть зберегти невинність / непорочність дитинства. Інтерпретація Холденом, головним героєм, цього рядка з вірша зосереджена навколо втрати цієї невинності у жорстокому світі (дорослі і суспільство розбещують і руйнують душі дітей). Його інстинктивне бажання – захистити їх (зокрема, свою сестру). Холден бачить себе саме «ловцем у житі». Він говорить своїй сестрі: *«Anyway, I keep picturing all these little kids playing some game in this big field of rye and all. Thousands of little kids, and nobody's around--nobody big, I mean--except me. And I'm standing on the edge of some crazy cliff. What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff – I mean if they're running and they don't look where they're going I have to come out from somewhere and catch them. That's all I do all day. I'd just be the catcher in the rye and all. I know it's crazy, but that's the only thing I'd really like to be. I know it's crazy»* (Chapter 22) [15]. Цей фрагмент так відтворено в перекладі Олекси Логвиненка: *«Принаймні я собі уявляв, як табунець малечі грається серед поля — кругом жито й жито, куди не глянь. Тисячі дітлахів, і довкола — жодної людини, тобто жодної дорослої людини. Крім мене, звичайно. А я стою на краю страшної прірви. Нібито я повинен ловити малюків, якщо вони підбіжать дуже близько до прірви. Бо вони граються, гасаять і не дивляться, куди біжать. А я повинен звідкись вискакувати й ловити їх, щоб не зірвались у прірву. Оце й усе, що я маю цілий день робити. Стерегти дітей над прірвою в житі. Дурниці, звичайно, я знаю, але це – єдине, чого мені хочеться по-справжньому. Дурниці, звичайно»* (Розділ 22) [5].

Перший переклад цього твору українською мовою вийшов під назвою «Над прірвою у житі», що є аналогом назви російського перекладу («Над пропастью во ржи»). Перевидання того ж перекладу у 2010 році вийшло вже під назвою «Ловець у житі», що є буквральним перекладом оригінальної назви англійською. Спостерігаємо значну семантичну розбіжність між автентичною назвою «Ловець у житі» та перекладацькою редакцією заголовка «Над прірвою у житі». Цікавим є факт, як змінювалися назви роману під час перекладу після того, як він побачив світ 1951 року. Скажімо, французький варіант (дуже поетичний) – «Той, хто ловить серця», нідерландський – «Рятівник дітей із Нью-Йорка», данці назвали твір у перекладі «Проклята молодь», а норвежці вирішили, що гарно звучатиме «Криза спасителя». Українці використали кальку з російського варіанта – «Над прірвою в житі» (переклад О. Логвиненка). Саме він вдало актуалізує наскрізний у творі образ прірви-безодні нерозуміння і самотності. Проте з цим можна і посперечатись, оскільки в оригіналі роман має більш «спокійну» назву «Ловець у житі», яка до того ж є безпосередньо рядком з вірша Р. Бернса. Крім цього, у тексті оригіналу слово *cliff* має значення *крутий обрив*. Але обрив, навіть якщо він крутий, не є прірвою. Отже, *над прірвою* надає заголовку відчуття безвиході, катастрофічності і навіть трагічності. На нашу думку, автор перекладу О. Логвиненко зробив правильний вибір на користь назви «Ловець у житі».

Серед літературознавців поширена думка, що Дж. Д. Селінджер завжди приділяв особливу увагу створенню назв художніх текстів, які виступали своєрідними семантичними кодами чи символами основної ідеї твору. Власне це спонукає читача щоразу занурюватись у семантико-синтаксичну структуру тексту й шукати приховані авторські інтенції.

У цьому контексті цікавий також переклад назви ще однієї новели Дж. Селінджера – «*Uncle Wiggily in Connecticut*». В українському перекладі існує два варіанти перекладу цього твору: «Дядечко Віггілі у Коннектикуті» у перекладі Ю. Григоренко й А. Івахненко (дослівний переклад) і «Тупташка-невдашка» у перекладі О. Сенюк. *Uncle Wiggily* – «Старенький кульгавий кролик», герой серії дитячих оповідань Говарда Р. Геріса. О. Сенюк використовує метафоричне перенесення, побудоване на ознаці «кульгавість», залучає римування, застосовує прийом упушення і створює яскравий образ «тупташка-невдашка». Історія цієї назви пов'язана з головною героїнею Елоїзою і жартівливим коментарем Волта щодо елемента її невербальної поведінки – ходи: «Бідний дядечко Віггілі ...».

В англійській мові ім'я *Wiggley* утворене від дієслова *wiggle* (*it*, *погойдуючись з ноги на ногу, тобто кульгаючи*) і додаванням зменшувально-пестливого суфікса *-ly*. Новела написана в той час, коли Селінджер мешкав у передмісті Стемфорд штату Коннектикут, де панував містечковий світоглядний менталітет. Незважаючи на ескейпізм через алкоголь, Елоїза визнає власну *фальшивість/несправжність*. Вона переконана, що і вона, і її маленька донечка Рамона шукають компаньйонів, які не існують у реальному житті – Уолт Гласс і Джиммі Джиммеріно (удаваний друг Рамони). І лише в кінці новели Елоїза нарешті може відчутти жаль до страждань своєї дитини. Цілуючи і пригортаючи її, вона зі сльозами вимовляє: «Бідолашна тупташка-невдашка! Бідолашна тупташка-невдашка!». Заголовок містить лексеми з протилежними конотаціями. Кролик Віггілі постає символом позитивного ставлення до життя. Із ним контрастує другий символ – штат Коннектикут, наділений негативними конотаціями як те місце, де головна героїня втратила радість життя і не пускає в серце нікого, навіть власну дитину. Отже, на семантичному рівні переклад О. Сенюк набагато ближчий до оригіналу за змістом, хоча й радикально відрізняється за формою. А другий (дослівний варіант перекладу заголовка Ю. Григоренко й А. Івахненко) повністю відтворює форму, проте нейтралізує зміст.

У контексті досліджуваної проблеми заслугоує на увагу переклад назви відомого автобіографічного роману С. Моема «*Of Human Bondage* (кабала)». Автор запозичив назву свого роману у Спінози. Частина IV «Етики» Спінози має назву «*Of Human Bondage, or the Strength of the Emotions* (сила емоцій)». Переклад назви твору українською «Тягар людських пристрастей», російською – «Бремя страстей человеческих». Варто відзначити, що назва твору в цьому перекладі вербалізує переносне,

концептуальне значення лексем, які набули алегоричної образності, а отже, викликає захоплення і заслугу високої оцінки.

Письменники особливо креативні у створенні нових слів, зокрема ті, хто пише для дітей або пише наукову фантастику. Авторські неологізми Р. Дала, наприклад, який славиться своєю надзвичайною винахідливістю у використанні мови, спонукають перекладача до креативності, щоб точно передавати створені Далем семантичні поля. Р. Дал створює численні каламбури, оказіоналізми, увиразнює індивідуальний стиль гіперболами, звуконаслідуванням, вигуками й повторами.

Повість «ВДВ» посідає особливе місце в літературному доробку Р. Дала, зокрема, через унікальне мовлення. Розглянемо переклад назви цього твору українською мовою (В. Морозов за редакцією І. Малковича). Аббревіатура «BFG» розшифровується як Big Friendly Giant і перекладена В. Морозовим як «ВДВ, або Великий Дружній Велетень». Відзначимо, що в назві оригіналу відсутнє уточнення «Big Friendly Giant», проте присутність такого уточнення в перекладі є надзвичайно креативним кроком. По-перше, вживання аббревіатур у назвах художніх творів є неординарним явищем в українській мові, воно більш характерне для суспільно-політичних текстів. По-друге, аббревіатура ВДВ асоціюється в старшого покоління (батьки/дідусі, які, власне, і купують книжки для дітей) з воєнно-десантними військами («– Де служив? – У ВДВ!»).

За сюжетом мовлення головного героя, ВДВ відзначаються частотним уживанням неологізмів, анормативів і більше схоже на мовлення хлопчика або іноземця, який тільки-но починає вчити англійську мову. Усі труднощі з перекладом ідіолекту велетня можна умовно поділити на такі підгрупи: 1) помилкове вживання граматичних форм; 2) спотворення звукової форми слова; 3) неологізми; 4) ненормативне вживання ідіом та приказок. Найчастіше у репліках велетня фіксовано порушення граматичних форм слів: «Tell me what you **is** seeing», «I **is** trusting you». «I **is** reading it hundreds of times,» the BFG said «And I **is** still reading it and teaching new words to myself and how to write them». В. Морозов тлумачить такі помилки за допомогою подібних у мові перекладу: «скажи мені, що ти бачувати», «я тобі довірювати». Однак вживання помилкової граматичної форми при перекладі часто супроводжується зміною самої форми слова, що інколи шкодить сприйманню тексту дитиною. Це можна розцінювати як перевищення свободи перекладача, але саме такий переклад дає можливість відтворити особливості анормативного мовлення персонажа.

Цікавим прикладом «одомашнення» реалії під час перекладу може слугувати такий вислів: «Those brutes out there are bound to catch me sooner or later and have me for tea» – «Рано чи пізно ці потвори все одно мене впіймають і схрумають на вечерю». В англійській культурі лексема «tea» може використовуватися на позначення окремого прийому їжі. В українській, де церемонія чаювання інша, таке поняття відсутнє, тому в перекладі використаний ситуативний синонім «вечеря».

Одна справа просто винайти слово, але зовсім інша річ – створити адекватний йому або точний еквівалент мовою перекладу. Це справді надзвичайно креативний акт, а отже, перекладацька стратегія, представлена у статті як взаємодія креативності, свободи і відповідності перекладу, надзвичайно актуальна в цьому контексті.

Висновки та перспективи дослідження. Сучасні дослідження перекладацької діяльності змінили свій ракурс, акцентуючи увагу на проблемах та ідеях методології креативного підходу. Основні результати цього дослідження сприяють розумінню значимості свободи та креативності в перекладацькій праці. Доведено, що їх взаємодія сприяє досягненню високого ступеня адекватності перекладу. Акт перекладу і творчий процес практично нероздільні, що особливо актуально в літературних перекладах таких лінгвістичних феноменів, як неологізми або специфічні терміни, у перекладах поезії, назв художніх творів, заголовків тощо. Стратегія перекладу заголовків вимагає ґрунтовного лінгвостилістичного аналізу самого заголовка, оскільки розуміння авторської інтенції неможливе без визначення та врахування його функцій відносно тексту твору. Комплексний підхід, який поєднує креативність, свободу і відповідність перекладу, здатен забезпечити найвищий рівень еквівалентності в перекладі назв художніх творів. У подальших дослідженнях передбачено розгляд ступеня свободи та креативності в перекладах сучасної дитячої літератури, зокрема творів, написаних в стилі фентезі, де створені автором семантичні поля вимагають від перекладача високого рівня креативності і компетентності.

Список використаної літератури

1. Грицюк Л. Ф. Образно-семантичний підхід до класифікації заголовків // Мовознавство. 1992. № 2. С. 51–56.
2. Дал Роальд, ВДВ (Великий Дружній Велетень) / перекл. з англ. В. Морозова, за ред. І. Малковича. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. 272 с.
3. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. 3-е изд., испр. Одеса: Латстар, 2002. 92 с.
4. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
5. Селінджер Дж. Д. Ловець у житті: роман / перекл. з англ. О. Логвиненка. 3-те вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 256 с.
6. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 2008. 215 с.
7. Dahl Roald. The BFG. New York: Farrar, Straus, and Giroux. 1982. 208 p.
8. Gui Gianyuan. Das Wesen des Übersetzens ist kreativ. *Babel* 41 (3), 1995. P. 129–139.
9. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill, Inc. 1967.
10. Neubert Albrecht. Postulates for a Theory of Translation. In *Danks & al.* 1997. P. 1–24.
11. Newmark P. 1988. *Approaches to Translation*. London: Prentice Hall.
12. Newmark P. About Translation. Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 1991. 196 p.
13. Nida E., Charles R. Taber. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Brill Academic Publishers, 2003. 218 p.

14. Pattison A. Painting With Words. In Loffredo, E., & Perteghella, M. (Eds.). *Translation and creativity: Perspectives on creative writing and translation studies*. Bloomsbury Publishing, 2007. P. 84–96.
15. Salinger J. D. *The Catcher in the Rye*. Harmondsworth: Penguin Books, 1958. 218 p.
16. Viezzi Maurizio. The translation of book titles. Theoretical and practical aspects. In *Beyond Borders – Translation Moving Languages, Literatures and Cultures*, Berlin: Frank & Timme. 2011. P. 183–195.
17. Wallas Graham. Stages in the Creative Process. In Rothenberg & Hausman 1976. P. 69–73. Reprinted from Wallas, Graham. *The Art of Thought*. London: Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 1926.
18. Wolfram W. *Knowledge and Skills in Translational Behavior*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 1996.

References

1. Hrytsiuk, L. F. (1992). Obrazno-semantychnyi pidkhid do klasyfikatsii zaholovkiv [Figurative-semantic approach to the classification of headings]. *Movoznavstvo*, 2, 51–56.
2. Dal Roald. (2014). VDV (Velykyi Druzhnii Veleten) [Big Friendly Giant]. K.: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA.
3. Kukharenko, V. A. (2002). Ynterpretatsiya teksta [Interpretation of text] (2nd ed). Odessa: Latstar. 2002. 92 s.
4. Rebrii, O. V. (2012). Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi [Modern Conception of Creativity in Translation]. Kharkiv. 2012. 376 c.
5. Selindzher, Dzh. D. (2018). Lovets u zhyti: roman.. 3rd ed. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvilia», 2018.
6. Shveitser, A. D. (2008). Teorija perevoda. Status, problemy, aspekty [Theory of Translation. Status, problems, aspects]. Moskva: Nauka.
7. Dahl, Roald. (1982). *The BFG*. New York: Farrar, Straus, and Giroux.
8. Gui, G. (1995). Das Wesen des Übersetzens ist kreativ. *Babel*, 41 (3), 129–139.
9. Guilford, J. P. (1967). *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill, Inc.
10. Neubert, A. (1997). Postulates for a Theory of Translation. In *Danks & al.*: (pp. 1–24).
11. Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. London: Prentice Hall.
12. Newmark, P. (1991). *About Translation*. Clevedon /Philadelphia /Adelaide: Multilingual Matters.
13. Nida, E. Charles R. Taber. (2003). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill Academic Publishers.
14. Pattison, A. (2007). *Painting with words. Perspectives on Creative Writing and Translation Studies*. London: Continuum.
15. Salinger, J. D. (1958). *The Catcher In the Rye*. Harmondsworth: Penguin Books.
16. Viezzi, Maurizio. (2011). The translation of book titles. Theoretical and practical aspects. In *Beyond Borders. Translation Moving Languages, Literatures and Cultures* (pp. 183–195). Berlin: Frank & Timme.
17. Wallas, G. (1976). Stages in the Creative Process. In Rothenberg & Hausman (pp. 69–73). Reprinted from Wallas, G. (1926). *The Art of Thought*. London: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
18. Wilss, W. (1996). *Knowledge and Skills in Translational Behavior*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Воробйова Татьяна, Смалько Людмила. Названия произведений и заголовки как переводческая проблема (на материалах англоязычной художественной литературы в переводах на украинский язык). В статье исследуются проблемы креативного подхода к переводческой деятельности. В этом

исследовании перевод рассматривается и как процесс, и как результат. Акцентируется внимание на современных исследованиях в области психолингвистики и теории перевода, которые заложили основы новых подходов к интерпретации процесса перевода, проблем вольного перевода, креативности. Авторы обосновывают сущность ключевых понятий и положений, касающихся проблемы исследования: творчество, креативность, составляющие творчества, креативность и свобода перевода, неологизм, концепция воссоздания в переводе. Тонкости вольного перевода и переводческой креативности рассматриваются на примере изучения особенностей перевода авторских неологизмов и названий художественных произведений. Доказано, что свобода в выборе лингвистических и стилистических средств языка перевода способствует формированию и развитию переводческой креативности и помогает переводчику достичь правдивости / истинности в передаче концептов языка оригинала. Определены направления дальнейших научных исследований относительно креативности переводческой деятельности, в частности, степень свободы и креативности в переводе произведений детской литературы в стиле фэнтези, перевод как рекреативная деятельность.

Ключевые слова: креативность, креативный перевод, вольный перевод, неологизм, заголовок, авторские неологизмы, правдивость перевода.

Vorobiova Tetiana, Smalko Liudmyla. The Book Titles as a Translation Problem (case study of the English Fiction Titles in the Ukrainian Translations). The article highlights the problems of the creative approach to translation activities. In this study, translation is considered both as a process and as a product or result of the creative translation. The emphasis is laid on the contemporary research in the field of psycholinguistics and the theory of translation, which laid the foundations for the new approaches to the interpretation of the translation process, problems of free translation and creativity. The author substantiates the essence of key concepts and provisions concerning the research problem: creativity, creativity and freedom of translation, fidelity of translation, neologism, title of the book, concept of reproduction in translation. The subtleties of free translation and translational creativity are considered on the examples of the translation peculiarities of the English authors' book titles translated into Ukrainian and neologisms. It is proved that freedom in the choice of linguistic and stylistic means of the target language in translation contributes to the formation and development of translation creativity and helps a translator to achieve faithfulness in transferring concepts of the source language. The article suggests directions of further scientific research concerning the creativity of translation activities, including the degree of freedom and creativity in the translation of fantasy children's literature, translation as a re-creative activity, plurality of translation as an implementation of the creative potential of the translator.

Key words: creativity, creative translation, freedom in translation, author's neologisms, heading, title, faithfulness of translation.

Стаття надійшла до редколегії 07.02.2018